त्वात् पृषो० कल्पना युक्तैव। एवं "भक्ष्यं भोज्यञ्च पेयञ्च चोष्यं लेह्यं तथैव च" हरिव० १४५अ०।

चोस्क पु० १हयोत्तमे शब्दार्थचि०। २सिन्धुवारे (सोँदाल) वृक्षे च त्रिका०।

चौड(ल) न० चूडा प्रयोजनमस्य चूडा० णः वा डस्य लः। चूडाकर्म्मणि चूडाशब्दे २९५७ पृ० दृश्यम् "गार्भैर्होमैर्जातकर्म्म चौडमौञ्जीनिबन्धनैः" मनुः। चूडैव स्वार्थे अण्। चूडायाम्" "लेलिहानैर्महानागैः कृतचौडममित्रहन्"भा० व० १७अ०।

चौडि पुंस्त्री चूडाया इदम् बाह्वा० इञ्। चूडासम्बन्धिनि स्त्रियां वा० ङीप्।

चौण्ठ्य(ण्ड्य) न० जलभेदे चुक्षाशब्दे पृ०२९५५ दृश्यम्।

चौदायनि पु० गोत्रप्रवर्त्तके प्रवराध्यायप्रसिद्धे ऋषिभेदे

चौपयत पु० चुप–अच् चोपः सन् यतते यत–अच् ततः स्वार्थे अण्। ऋषिभेदे तस्यापत्यम् तिका० फिञ्। चौपयतायनि तदपत्ये स्त्रियां तु क्रौड्या० ष्यङ्। चौपयत्या। चोपयतानां विषयः भौरि० विधल्। चौपयतविध तद्विषये न०। गोत्रापत्ये अश्वा० फक् चौपयतायन तद्गोत्रापत्ये पुंस्त्री

चौपैया स्त्री मात्रावृत्तभेदे तल्लक्षणं यथा "चौपैयावृत्तं त्रिंशन्मात्रं फणिपतिपिङ्गलभणितं कुरु सप्ततुरङ्गममति हृदयङ्गम मन्ते गुरुमुपनीतम्। यदि दशवसुरविभिश्छन्दोविद्भिः क्रियते यतिरभिरामम् सपदि स्तवसमये नृपतिः कवये वितरति संसदि कामम्"।

चौर पु० चुरा शीलमस्य चूडा० णः चोरएव अण् वा। प्रच्छन्नपरद्रव्याहारके अमरः। "सुवर्णचौरः कौनख्यं सुरापः श्यावदन्तताम्" मनुः २कविभेदे कवी चौरमयूरकौ" उद्भटः तत्कृतग्रन्थश्चौरपाञ्चाशिका।

चौरपुष्पौषधि स्त्री चौरपुष्पिकानामोषधौ मेदि०।

चौरिकाक पु० काकभेदे "लवणं चौरयित्वा तु चौरिकाकः प्रजायते"·भा०अनु० १११अ०।

चौलि(डि) पु० चौलस्यापत्यम् इञ्। प्रवराध्यायप्रसिद्धे ऋषिभेदे।

चौलुक्य पुंस्त्री चुलुकस्य गोत्रापत्यं गर्गा० यञ्। चुलुकर्षिगोत्रापत्ये तस्य छात्रः कण्वा० अण् यलोपः। चौलुक चौलुक्यच्छात्रे।

च्यवन पु० च्यु–ल्यु। भार्गवे ऋषिभेदे तस्य नामनिरुक्तिः भा० आ० ६ अ० दर्शिता यथा।

"भृगोः सुदयिता भार्य्या पुलोमीत्यभिविश्रुता। तस्यां समभवद्गर्भो भृगुवीर्य्यसमुद्भवः। अस्मिन् गर्भेऽथ सम्भूते पुलोमाया भृगूद्वहात्। समये समशीलिन्यां धर्मपत्न्यां यशस्विनः। अभिषेकाय निष्क्रान्ते भृगौ धर्मभृतां वरे। आश्रमं तस्य रक्षोऽथ पुलोमाऽभ्याजगाम ह। तं प्रविश्याश्रमं दृष्ट्वा भृगोर्भार्य्यामनिन्दिताम्। हृच्छयेन समाविष्टो विचेताः समपद्यत"। ५अ० इत्युपक्रमे "अग्नेरथ वचः श्रुत्वा तद्रक्षः प्रजहार ताम्। ब्रह्मन्! वराहरूपेण मनोमारुतरंहसा। ततः स गर्भो निवसन् कुक्षौ भृगुकुलोद्वहः। रोषान् मातुश्च्युतः कुक्षेश्च्यवनस्तेन सोऽभवत्। तं दृष्ट्वा मातुरुदराच्च्युतमादित्यवर्च्चसम्। तद्रक्षो भस्मसाद्भूतं पपात परिमुच्य ताम्। सा तमादाय सुश्रोणी ससार भृगुनन्दनम्। च्यवनं भार्गवं पुत्रं पुलोमा दुःखमूर्च्छिता" ६अ०। २क्षरणयुक्ते त्रि० "यस्तु न च्यवते नित्यं यशसा वर्चसा श्रिया। अग्निर्निश्च्यवनो नाम" भा०व०२१८ अ०। भावे ल्युट्। ३क्षरणे न० दुश्च्यवनः।

च्यवनप्राश पु० च्यवनेन प्राश्यते प्र+अश० कर्मणि घञ्। चक्रदत्तोक्ते औषधभेदे यथा

"बिल्वाग्निमन्थश्योनाककाश्मर्य्यः पाटली बला। पर्ण्यश्चतस्रः पिप्पल्यः श्वदंष्ट्रा बृहतीद्वयम्। शृङ्गी तामलकी द्राक्षा जीवन्ती पुष्करा गुरु। अभया सामृता ऋद्धिर्जीवकर्षभकौ शठी। मुस्तं पुनर्णवा मेदा सूक्ष्मैलोत्पलचन्दने। विदारी वृषमूलानि काकोली काकनासिका। एषां पलोन्मितान् भागान् शतान्यामलकस्य च। पञ्च दद्यात् तदैकध्यं जलद्रोणे विपाचयेत्। ज्ञात्वा गतरसान्येतान्यौषधान्यथ तं रसम्। तच्चामलकमुद्धृत्य निष्कुलं तैलसर्पिषोः। पलद्वादशके भृष्ट्वा दत्त्वा चार्द्धतुलां भिषक्। मत्स्यण्डिकायाः पूताया लेहवत् साधु साधयेत्। षट्पलं मधुनश्चात्र सिद्धशीते प्रदापयेत्। चतुष्पलं तु ग्राम्भार्य्याः पिप्पल्या द्विपलन्तथा। पलमेकं निदध्याच्च त्वगेलापत्रकेशरात्। इत्ययं च्यवनप्राशः परमुक्तो रसायनः। कासश्वासहरश्चैव विशेषेणोपदिश्यते। क्षीणक्षतानां वृद्धानां बालानाञ्चाङ्गवर्द्धनम्। स्वरक्षयमुरोरोगं हृद्रोगं वातशोणितम्। पिपासां मूत्रशुक्रस्थान् दोषांश्चैवापकर्षति। अस्य मात्रां प्रयुञ्जीत चोपरुन्ध्यान्न भोजनम्। अस्य प्रयोगाच्च्यवनः सुवृद्धोऽभूत् पुनर्युवा। मेधां स्मृतिं कान्तिमनामयत्वं